

ΟΜΙΛΙΑ
σε εκδήλωση προς τιμή των πρωτοψαλτών
Κ. Πρίγγου, Θρ. Στανίτσα και Ι. Ναυπλιώτου
Λευκωσία, 10/12/2008

Του Μητροπολίτου Πάφου Γεωργίου

Μας αιφνιδίασε ευχάριστα και πάλιν ο Άρχων Τελετάρχης της Εκκλησίας της Κύπρου και αγαπητός φίλος κ. Γεώργιος Αραούζος. Εργατικός και λεπτολόγος, αναζητητής του τέλειου βυζαντινού μέλους αλλά και ακούραστος μελετητής της παράδοσης κατάφερε αυτή τη φορά να φτάσει μέχρι τη βασιλεύουσα. Να συγκινήσει με την πρωτοβουλία του τον ίδιο τον Πατριάρχη, να κερδίσει μήνυμα από τον Πέργης Ευάγγελον, τον σοφότατο λογοτέχνη ιεράρχη, να φέρει μέχρις εδώ τον φημισμένο και ρέκτην πρωτοπρεσβύτερο του Οικουμενικού Πατριαρχείου π. Γεώργιο Τσέτση.

Κατανοώντας, λόγω της Μουσικής παιδείας του, εκείνο που αναφέρει ο Κωνσταντίνος Καλλίνικος, ότι δηλαδή το ψάλσιμο «δίδει πτερά εις τας φύσει χωδείς καρδίας όπως μετεωρισθώσι προς τα άνω», προσπαθεί να φέρει, σ' όσους ευμοίρησαν τέτοιας παιδείας, παλαιά σπάνια ακούσματα αλλά και τους απαιδευτους, όπως κι εμένα, να βοηθήσει, αφού είναι πανθομολογούμενο ότι η εκκλησιαστική μας μουσική, που ενδύει τους εκκλησιαστικούς μας ύμνους, «αρδεύει την ψυχήν προς καρποφορίαν θείων αγαθών».

Ο άγιος Γρηγόριος ο Νύσσης, τονίζει ότι η Ορθόδοξη λατρεία που είναι λατρεία λογική, τελεσιουργείται κυρίως με τον λόγο. Επισημαίνει όμως ότι ένδυμα του λόγου και σύμφυτον εκπόρευμα τούτου είναι το μέλος, η ύπαρξη του οποίου αποσκοπεί στο να μορφοποιήσει και να αποκαλύψει «τον εγκείμενον τοις ρήμασι νουν». Γι' αυτό κι όταν ψάλλουμε στην εκκλησία, στοχεύουμε στο να αναδείξουμε το περιεχόμενο του ύμνου.

Η χρήση κυμβάλων, κροτάλων και άλλων μουσικών οργάνων στη λατρεία, ως «παχυλή» θρησκευτική εκδήλωση, άρμοζε στον «νήπιον» Ισραήλ του οποίου η διάνοια ήταν ακόμα ακατέργαστη και στον οποίο επετράπησαν και άλλα «παχυλά», όπως οι ζωοθυσίες. Η απαγόρευσή τους σ' εμάς, ώθησε ταλαντούχους μουσικούς όμως είναι οι τρεις τιμώμενοι απόψε, Κ. Πρίγγος, Θρ. Στανίτσας και Ι. Ναυπλιώτης, αφού «αντί οργάνων κεχρήσθαι εστι τω στόματι», σε λεπτούς μουσικούς ακροβατισμούς που να μπορούν να θέλγουν τους πιστούς.

Μέσα στην μουσική πανδαισία που απολαμβάνουμε όλοι, γνώστες και μη της μουσικής, επιφορτίστηκα με το άχαρες έργο να αναπτύξω το νόημα των Χριστουγέννων. Λέω επιφορτίστηκα, γιατί όσοι ξέρουν τον κ. Αραούζο, θα ξέρουν και την επιμονή του. Κι ο λόγος του είναι εντολή.

Λέω άχαρες γιατί είναι δύσκολο το εγχείρημα. Όχι μόνο γιατί ο πεζός λόγος δεν μπορεί να ανταπεξέλθει προς τη μουσική, αλλά γιατί ο νους μας δεν μπορεί να περιχωρήσει το μεγάλο μυστήριο των Χριστουγέννων. Η γέννηση του Χριστού στη γη είναι απρόσιτη στη λογική μας γιατί η λογική είναι μόνο μια λειτουργία του ανθρώπου, ενώ η σάρκωση του Θεού κινητοποιεί ολόκληρο τον άνθρωπο, αναμορφώνει ολόκληρο το είναι του, ζωογονεί το κέντρο της ζωής του.

Κι από την άλλη, ο γιορταστικός θόρυβος που ζούμε εδώ και μέρες στους δρόμους, στα καταστήματα, στα σπίτια και στη ζωή μας, αποπροσανατολίζει. Δεν μας αφήνει να έλθουμε σε επαφή με το μυστήριο, να αντιληφθούμε το περιεχόμενο και το πραγματικό νόημα της γιορτής. Ενεργεί σαν ένα παυσίπονο, ένα είδος ασπιρίνης που μεταθέτει – πρόσκαιρα – τις έγνοιες και τα προβλήματά μας, δίνοντας ένα επιφανειακό, επιδερμικό τόνο στη γιορτή και διαστρέφοντας τις αξίες και το περιεχόμενο ζωής που αυτή περικλείει.

Αντί να προσπαθήσω να αναλύσω τα βαθύτερα μηνύματα της γιορτής, όπως είναι η δυνατότητα θέωσης του ανθρώπου, ο οποίος μιμούμενος την παρθένο Μαρία, μπορεί να γίνει κι αυτός, μυστηριακά, χώρα του αχωρήτου, όπως είναι η δυνατότητα οικειοποίησης της ειρήνης, αφού η όντως ειρήνη, ο άρχων της ειρήνης εισέρχεται στον κόσμο «αρχήν λαμβάνων χρονικήν», όπως είναι η κατάργηση κάθε είδους ρατσισμού, αφού ο Θεός λαμβάνει την κοινή σε όλους τους ανθρώπους ανθρώπινη φύση και την θεώνει, όπως είναι η κατάφαση της ύλης, αφού αυτήν καταδέχεται να πάρει ο ίδιος ο Θεός, και άλλα πολλά, αντί ακόμα να αναλύσω τους ύμνους που ακούσαμε και που θα χρειαζόταν ολόκληρη πραγματεία, γιατί περικλείουν όλη τη θεολογία μας, θα σταθώ σε μια μόνο φράση των ύμνων και θα προσπαθήσω, πολύ σύντομα να εκθέσω την προετοιμασία των εθνικών, ιδιαίτερα των Ελλήνων προγόνων μας, για να δεχθούν τον Χριστό.

Αν εμείς, σήμερα, ύστερα από 20 αιώνες Χριστιανισμού, αδυνατούμε να δεχθούμε μιαν παρθενική γέννηση, και πολύ περισσότερο μια θεϊκή σάρκωση, καταλαβαίνουμε πόσο αυτό θα ξένιζε τον προχριστιανικό κόσμο. Γι' αυτό και χρειάστηκε προετοιμασία αιώνων.

Ήδη ο Θεός, διώχνοντας τους πρωτοπλάστους από τον Παράδεισο δεν τους άφησε χωρίς ελπίδα. Τους υποσχέθηκε ότι «απόγονος της γυναικός» θα συντρίψει την δύναμη του σατανά. Αυτοί έδωσαν το μήνυμα στα παιδιά τους κι εκείνα στα δικά τους παιδιά. Έτσι διαδόθηκε σ' όλους, κι αυτούς μου έμειναν με την γνώση του Θεού, κι αυτούς που απομακρύνθηκαν απ' αυτόν και περιπλανήθηκαν στην σκοτεινή χώρα των ειδώλων, ότι ο Θεός θα έστελλε τον λυτρωτήν. Έγινε, μ' αυτό τον τρόπο, ο Λυτρωτής η «προσδοκία των Εθνών».

Στους Εβραίους η προφητεία παίζει σπουδαίο ρόλο στην σταδιακή καλλιέργεια αυτού του κλίματος. Ήδη ο Ιακώβ μιλά για την καταγωγή

του Μεσσία από την φυλή του Ιούδα, ο Μωϋσής δίνει τα γνωρίσματά του, ο Ησαΐας την εκ παρθένου γέννησιν, ο Μιχαΐας τον τόπο της γέννησης, τη Βηθλεέμ, ο Δανιήλ τον χρόνο.

Η Εκκλησία αυτές τις μέρες, τις προεόρτιες, θυμάται τους Προφήτες και μνημονεύει την προετοιμασία που έγινε μέσω τους για να έλθει ο λυτρωτής. Ο Δεκέμβριος είναι ο κατ' εξοχήν μήνας τιμής των Προφητών: Ναούμ, Αββακούμ, Σοφονίας τιμώνται στις τρεις πρώτες μέρες. Δανιήλ και τρεις Παίδες στις 17 Δεκεμβρίου.

Δυο Κυριακές, των Προπατόρων και της προ των Χριστουγέννων, μνήμην επιτελούμε «πάντων των προφητών και προφητίδων»

Μα και οι φιλόσοφοι των αρχαίων Ελλήνων προετοίμασαν το έδαφος για τον Χριστό. Μπορεί οι Εβραίοι να είχαν τις προφητείες, είχαν όμως και οι Έλληνες τη φιλοσοφία που τους επαιδαγωγούσε εις Χριστόν. «Ην αναγκαία Έλληνισιν η φιλοσοφία», λέει κάποιος πατέρας της Εκκλησίας. «Επαιδαγώγει γαρ το Ελληνικόν εις Χριστόν». Ο Σωκράτης, στην απολογία του, λέει στους δικαστές που τον κατεδίκασαν να πιει το κώνειον: «Τον λοιπόν βίον καθεύδοντες διατελοίτε αν, ει μη τινα άλλον ο Θεός υμίν επιπέμψει κηδόμενος υμών». Έτσι δηλ. θα κοιμάστε αν ο Θεός (όχι οι θεοί που πίστευαν οι αρχαίοι Έλληνες) δεν σας λυπηθεί και στείλει κάποιον που να σας διδάξει και να σας φωτίσει. Και αλλού, ο Σωκράτης λέει, στον Αλκιβιάδη, ότι ο άνθρωπος πρέπει να ζει εν αναμονή, μέχρις ότου φτάσει ο καιρός να διδαχθεί από τον προσδοκώμενο υπεράνθρωπο Διδάσκαλον «ως δει προς Θεούς και προς ανθρώπους διακείσθαι».

Κυρίως όμως ο Αισχύλος, στην τραγωδία του «Προμηθεύς Δεσμώτης» μας δίνει μιαν εικόνα, ανάλογη προς τις προφητείες του Ησαΐα: Ο Προμηθέας τιμωρήθηκε αυστηρά από τον Δία γιατί επαναστάτησε κατά της κυριαρχίας του. Καρφώθηκε σ' ένα βράχο στον Καύκασο κι εκεί κάποιο όρνεο, του κατέτρωγε καθημερινά το συκώτι. Ο Ερμής, κατά τον μύthon, λέει στον Προμηθέα ότι δεν πρέπει να περιμένει τέλος στα δεινά του, προτού φανεί κάποιος Θεός που θα τον διαδεχθεί στο μαρτύριο εκούσια. Ένας Θεός που θα κατεβεί στον σκοτεινό Άδη και τα ζοφερά βάθη του Ταρτάρου.

«Τοιού δε μόχθου τέρμα μη τι προσδόκα,
πριν αν θεών τις διάδοχος των σών πόνων
φανή, θελήση τ' εις αναύγητον μολείν
Άδην, κνεφαία τ' αμφί ταρτάρου βάθη».

Ο ίδιος ο Προμηθέας προλέγει στην παρθέnon Ιώ, που τον επισκέπτεται, ότι ο λυτρωτής θα είναι ένας από τους απογόνους της. Από αυτή θα προέλθει κατά τρόπον υπερφυσικόν ο λυτρωτής που θα είναι υιός θεού και υιός παρθένου.

Αρκεί η σύγκριση της εικόνας αυτής προς το 53^ο κεφάλαιο του Ησαΐα για να φανεί πως και το Ελληνικό έθνος δεν υστέρησε στην προσδοκία του Χριστού. Κι όσοι άνθρωποι παρακολουθούσαν τα γράμματα, και τη φιλοσοφία των Ελλήνων, έπαιρναν ασφαλώς τα μηνύματα αυτά και προετοιμάζονταν για την έλευση του λυτρωτή.

Κάποιοι Εκκλησιαστικοί πατέρες δέχονται ότι ο Μ. Αλέξανδρος ήταν θεόσταλτος. Επέβαλε την Ελληνική γλώσσα και προετοίμασε το έδαφος στους Ρωμαίους, που επεβλήθησαν σ' όλο τον τότε γνωστό κόσμο και βοήθησαν, με την κατάργηση των συνόρων, να κηρυχθεί ευκολότερα το Ευαγγέλιο. Ήδη ο Μ. Αλέξανδρος, «ο άρχων των Ελλήνων» όπως ονομάζεται, προφητεύεται στο βιβλίο του Δανιήλ.

Προσδοκία του λυτρωτή απαντάται και σε πολλούς άλλους λαούς. Λόγω χρονικού περιορισμού θα αναφερθώ μόνο στον Κικέρωνα, στη Ρώμη. Ο Κικέρων λέγοντας: «Βρισκόμαστε σε μέγιστη διαστροφή δοξών, ώστε σχεδόν φαίνεται ότι με το μητρικό γάλα θηλάζουμε και την πλάνην», νοσταλγεί την εποχή κατά την οποία «πανταχού θα κυβερνά ένας διδάσκαλος και κυρίαρχος, ο Θεός».

Η σταδιακή προσέλευση των εθνών στον Χριστιανισμό είναι γνωστή. Πρώτα με τη δράση των Αποστόλων μετά την Πεντηκοστή, και κυρίως με τη δράση του Παύλου, που ονομάστηκε και απόστολος των εθνών, και ύστερα με τις ιεραποστολικές εξορμήσεις του Βυζαντίου προς τους Σλαβικούς λαούς αλλά και την όλη ιεραποστολή που γίνεται μέχρι και τις μέρες μας.

Μα κι από την πρώτη στιγμή της παρουσίας του Χριστού στη γη, εμφανίστηκαν μπροστά του τα έθνη προσφέροντας την λατρεία τους προς Αυτόν. Το διαλαλεί η Εκκλησία στην ακολουθία του Όρθρου των Χριστουγέννων με την γνωστή «Υπακοή» της εορτής «Την απαρχήν των εθνών ο ουρανός σοι προσεκόμισε τω κειμένω νηπίω εν φάτνη, δι' αστέρος τους μάγους καλέσας».

Απαρχές ήταν οι πρώτοι καρποί, η πρώτη συγκομιδή κάθε είδους που παρήγαγε η γη και που, ως χρονικά πρώτοι και ποιοτικά ανώτεροι, προσφέρονταν κάθε χρόνο στο Θεό: Τα πρώτα στάχυα, τα πρώτα σταφύλια, τα πρώτα προϊόντα γενικά.

Οι μάγοι δεν ήταν τυχαίοι άνθρωποι. Ήσαν «ανατολών βασιλείς», αστρονόμοι της εποχής, μορφωμένοι κατά κόσμο και αναζητητές της αλήθειας, ό,τι ανώτερο είχαν να επιδείξουν τα έθνη, η ειδωλολατρία. Ήταν, όντως, η απαρχή των εθνών. Ακολουθώντας ένα χρησμό αρχαίου μάντη της πατρίδας τους που έλεγε: «ανατελεί άστρον εξ Ιακώβ και θραύσει τους αρχηγούς Μωάβ», έρχονται, χωρίς να λογαριάσουν κόπο και χρόνο, αναζητώντας τον «εκ παρθένου βασιλίδος εκλάμψαντα». Στην Περσία, την κατ' εξοχήν χώρα των αστρονόμων, οι Μάγοι ειδοποιούνται «δι' αστέρος». Κι είναι χαρακτηριστικό πως από τις πρώτες μέρες της

επίγειας ζωής του ο Χριστός δέχεται διά των Μάγων και την προσκύνηση των εθνών.

Οι ποιμένες, οι άλλοι πρωταγωνιστές της μοναδικής εκείνης νύκτας του κόσμου, ως Ιουδαίοι, ειδοποιούνται με τροπον οικείον παρ' Ιουδαίοις. «Γνωστός, ην, εν τη Ιουδαία ο Θεός» και οι αγγελοφάνειες δεν ήσαν άγνωστες στον Ισραήλ. Γι' αυτό και «πλήθος στρατιάς ουρανού» τους πληροφορεί για το μεγάλο γεγονός.

Ένας από τους ύμνους που ακούσαμε απόψε και που επαναλαμβάνεται συχνά στην προεόρτια αυτή περίοδο, προτρέπει τους μάγους λέγοντάς τους: «Μάγοι εκ Περσίδος χρυσόν και λίβανον και σμύρναν τω Βασιλεί προσάξατε». Αυτή μόνον την πρόταση θα ήθελα να σχολιάσω από όσα ωραία ακούσαμε απόψε:

Μάλλον χωρίς να το συνειδητοποιήσουν, οι τρεις Μάγοι πρόσφεραν στον Χριστόν τρία συμβολικά δώρα: Χρυσόν και λίβανον και σμύρναν. Κι η υμνολογία μας σε ένα από το απόστιχα της εορτής ερμηνεύει: «Δόκιμον χρυσόν, ως βασιλεί των αιώνων· και λίβανον ως Θεώ των όλων· ως τριημέρω δε νεκρώ σμύρναν τω αθανάτω».

α) Ο δόκιμος χρυσός, το χρυσάφι δηλ. που δοκιμάστηκε στη φωτιά κι είναι επομένως καθαρό από ξένες προσμίξεις, είναι το κατ' εξοχήν βασιλικό μέταλλο, σύμβολο της βασιλείας. Βασιλικά σκήπτρα και στέμματα, βασιλικά σκεύη και αντικείμενα, είναι κατασκευασμένα από χρυσάφι. Αν θα πάρεις ένα δώρο σ' ένα βασιλιά δεν θα του πάρεις κάτι το ευτελές. Θα του δώσεις ένα χρυσό αντικείμενο. Δίνοντας λοιπόν οι Μάγοι τον χρυσόν στον νεογέννητο Χριστό, τον αναγνωρίζουν ως βασιλέα.

β) Ο λίβανος, το λιβάνι, είναι κάτι που προσφέρεται ως θυμίαμα μόνο στο Θεό. Και οι αρχαίες ειδωλολατρικές θρησκείες, αλλά και όλες οι σημερινές θρησκείες, προσφέρουν θυμίαμα, λίβανον, μόνο στους θεούς τους. Προσφέροντας, λοιπόν, οι Μάγοι στο Χριστό τον λίβανον, τον αναγνωρίζουν ως Θεόν, άξιον να λατρεύεται.

γ) Το τρίτο δώρο ήταν η σμύρνα, ένα αρωματικό λάδι, ανάλογο προς το δαφνέλαιο, που είχε διάφορες χρήσεις και ποικίλες ιδιότητες. Εχρησιμοποιείτο ως συντηρητικό για την ταρίχευση των νεκρών. Το Ευαγγέλιο αναφέρει για τον ενταφιασμό του Χριστού πως μαζί με τον Ιωσήφ τον από Αριμαθαίας, «ήλθε και Νικόδημος, φέρων μείγμα σμύρνης και αλόης ωσεί λίτρας εκατόν». Εχρησιμοποιείτο όμως και ως ναρκωτικό – αναισθητικό που το έδιναν σ' εκείνους που θα θανάτωναν ώστε να μην αισθάνονται, πολύ, τον πόνο. Πάλιν λέει το Ευαγγέλιο πως όταν θα σταύρωναν τον Χριστόν «εδίδουν αυτώ πιείν εσμυρνισμένον οίνον», κρασί δηλ. ανάμικτο με σμύρνα για να ναρκωθεί και να αισθάνεται λιγότερο τον πόνο. Όλες οι χρήσεις της σμύρνας ήταν κοινές, ανθρώπινες. Αφού

όλοι οι άνθρωποι θα πέθαιναν κι αφού ήταν έθιμο να ταριχεύουν τους νεκρούς, κάθε άνθρωπος θα έκανε χρήση σμύρνας. Δίνοντας λοιπόν οι Μάγοι στον Χριστό και την σμύρνα, τον αναγνωρίζουν και ως τέλειον άνθρωπον που επρόκειτο να γευτεί και τον θάνατον.

Ως εξ εθνών Χριστιανοί προσφέραμε κι εμείς, διά των Μάγων ως εκπροσώπων μας, το τριπλό αυτό δώρο. Μα και σήμερα απαιτεί από τον καθένα μας ο Χριστός αντίστοιχα δώρα:

Θέλει όχι χρυσό που είναι βασιλικό μέταλλο, αλλά να τον αναγνωρίσουμε ως βασιλέα και να επιδείξουμε υποταγή στα προστάγματά του.

Δεν ζητά λίβανον. Ζητά την πνευματική λατρεία, την αναγνώριση της θεότητάς του, ανάμεσα στα είδωλα που κατέκλυσαν τον σύγχρονο κόσμο.

Ούτε και σμύρνα πια χρειάζεται. Χρειάζεται όμως να αναγνωρίσουμε, στα πρόσωπα των συνανθρώπων μας, τους ελάχιστους αδελφούς του, τιμώντας έτσι και «εν έργοις» την ενανθρώπησή του.

Τώρα, λοιπόν, που «το σκότος λύεται και το φως υφίσταται», τώρα που «το γράμμα υποχωρεί και το πνεύμα πλεονεκτεί», τώρα που «αι σκιαί παρατρέχουσι και η αλήθεια επεισέρχεται», κατά τον Άγιο Γρηγόριο τον Θεολόγο, ας «εορτάσωμεν μη πανηγυρικώς αλλά θεϊκώς· μη κοσμικώς, αλλ' υπερκοσμίως... μη τα της ασθενείας αλλά τα της ιατρείας· μη τα της πλάσεως αλλά τα της αναπλάσεως»

Εύχομαι εγκάρδια σ' όλους, έτσι να προσεγγίσουμε τα Χριστούγεννα, που είθε να είναι και τα τελευταία της κατοχής της πατρίδας μας.